

Hispanorum in eo diſparem ſtatuit rationem, vt grauius debeant illorum præ iſtis iniuſta damna puniri. Cùm ſtet aliàs communis ſcribentium doctrina, circa iniuriarum compensationem attendendum perſonarum ſtatum, vt cùm inæqualis eſt ob vnius inæqualem conditionem, & vilioſiorem alterius, compensationem eam debeat proportionem ſeruare. Quod quidem in citato Exodi Capite videre licet: cùm enim in illo talionis pœna ſtatuitur, vt oculo pro oculo, dentem pro dente dampnificator reddere teneretur, in ſeruis aliter eſt decretum; vt ſcilicet pro eruto oculo aut excuſſo dente, ſolâ eiusdem libertate comparatio faciendâ ſufficiens habeatur Sic v. 26. & 27. & in occiſione etiam illud additur verſ. 21. *Sin autem vno die vel duobus ſuperuixerit, non ſubiacebit pœna.* Sunt autem Indi vilioſiſſimæ conditionis Hispanorum comparatione, licet ſerui non ſint: neque enim ſeruorum iniuriæ, eò quòd ſerui ſint, minoris æſtimantur, qualiſij, qui eas irrogant, membrorum læſorum dominium habeant, cùm reuera ita non ſit, ſed eadem membrorum ſit ratio quæ & vitæ. Vnde Romani etiam antiquis legibus iniurias atrociores, vt de offe fracto, non liberi modo; verum etiam ſeruis factas, impenſore damno vindicantur, vt ſcribit Aulus Gellius *Nocturnum Atticarum Lib. 20. Cap. 1.* Cauſa ergo à viliori eſt conditione petenda; vnde & attenditur illa cùm quis iniuriam ſeruo intulit alieno. Idem ergo in calu noſtro dicendum, pro quo Dom. Solorzanus *Cap. 27. citat. num. 34.* adducit Gomezium de Amelcua in *Tractatu de poſtate in ſe ipſum Lib. 2. Cap. 23. n. 24. verſ.* Nihilominus affirmantem Hispanum vilem nobiliore eſſe Indo digniorem.

146. Et ipſe quidem Dom. Solorzanus quaſtionem agitans, & pro humana Indorum tractatione eruditè diſcurrens, præſatum Regium reſcriptum parùm practitari teſtatur fortè ob adductam rationem. Sic *num. 35. citat. Cap. 27. & in Politica citat. Cap. 28. §. 1.* Eſto por verſura licet ipſe pro illius iuſtificatione militet exemplis adductis *ibidem & num. 21. ac §. De las quales. Qui & num. 31. & §. 1.* à lo que decimos ex Ferdinando Zurita *Quæſt. 14. Indica,* etiam addit compensationem minorem deberi Indiis, ipſorum attentâ qualitate, cùm ſæpè ſoleant eſſe ebrii & abiectæ ſint conditionis; neque iniurias multum curent, aut eiſdem commoueantur. Quod quidem de iniuriis circa honorem ſpecialiter dictum, ſed circa omnes videtur etiam applicandum, cùm militet ſimilis ratio.

147. Dico primò. Præſatum reſcriptum eſt iuſtum & conueniens. Id probo, tum ex dictis, tum quia ad conuerſionem Indorum, de qua diligentiſſimè agi à noſtris Regibus debet onere Pontificiæ donationis, hoc eſt valde expediens: ſic enim Hispani, & Europæi alij ab eorum arcentur iniuriis, quæ ſi frequentes ſint, vt timeri poteſt magno cum fundamentum ab experientiâ roborato, odioſiſſima fides & profeſſio redditur Chriſtiana & Indi factis magis quam verbis credunt, vnde ſit vt nomen Chriſti inter eos blaſphemetur, quod dictum aliàs ab Apoſtolo *Rom. 2. verſ. 24.* vſurpat in hac cauſa Concilium Limentè ſecundum *Parte 2. Cap. 1. 12.* Deinde, Indi maiore quam Hispani indigent de-

ſenſione, quia imbelles & inermes, ac ſimpliciſſimo ritu viuentes: maior ergo deſenſio conuenienter adhibetur, ad quam ſpectat rigor ille pœnalis, dum aliæ non ſufficiunt cautiones. Præterea, Indi ſub Regia ſunt clientela: atqui clientum offenſa maiore poſſunt quam proximorum pœnâ vindicari: ſic ex auctoritate Sexti Cæcilij in diſciplinâ Iuris, atque legibus Populi Romani noſcendis interpretandiſque, ſcientiâ, vſu, auctoritateque illuſtris habet Gellius *ſuprà* verbis illis: *Sic clientem in fidem acceptum cariorem haberi quam propinquos, tuendumque eſſe contra cognatos cenſuit.* Neque peius vllum facinus æſtimatum eſt, quam ſi quis probaretur clientem deriſiſſe.

148. Item, ſic agendo, non ſolum Indorum cauſa, ſed etiam Hispanorum agitur, quorum maximè intereſt Indorum conſeruatione, magni enim illi auri argentiſque theſauri, quibus totus ditatur mundus, & res adeò magnæ in Dei obſequium, ac Hispaniæ gloriæ aguntur, Indiſ ſunt deficientibus pariter deſecturi. Quando autem magnum aliquod Reipublicæ commodum cuiſpiam ex aliorum accreſcit incommodo, illi poteſt operam adhibere. Pro quo & eſt illud Auctoris citati ex eodem Cæcilio ſic loquentis: *Omnibus quidem virtutum generibus exercendis colendisſque Populus Romanus & parua origine ad tantæ amplitudinis inſtar emicuit, ſed omnium maximè atque præcipue fidem coluit, ſanctamque habuit, tam priuatim quam publicè.* Sic *Conſules clariffimos hoſtibus conſirmandæ fidei publicæ cauſa dedit.* &c. Vbi M. Attilij Reguli, & aliorum, de quibus Valerius Maximus *Lib. 1. Cap. 1.* Cicero *Lib. 3. Officiorum*, aliique, hiſtoria tangitur. Iam pro vilitate Indorum expendantur Regia illa verba adducta. *num. 155. Y en ſu eſtado los mas utiles à mi Corona.*

149. Dico ſecundò. Oporteret maximè præſatum reſcriptum practitari: conſtat, quia cùm iuſtum & conueniens ſit, neque ex praxi vllum ſit deprehenſum incommodum, non eſt vnde ab illa debeat abſtineri. Vbi legibus vitatur, ibi & feliciter: neque vera poſſunt in eâ Republicâ eſſe ſolatia, vbi legum obſeruatio friget, & timent illa, quæ timeri potiùs debuiffent. *Quid enim poteſt eſſe felicius quam homines de ſolis legibus conſidere, & caſus reliquos non timere? Iura publica certiffima ſunt humana vitæ ſolatia, infirmorum auxilia, potentum frena. Amate vnde & ſecuritas veniæ, & conſcientia proſicit.* Caſſiodori verba ſunt *Theodorici nomine Lib. 3. 17.* Quod licet ita ſit, ſat credo erunt Indi contenti, ſi communi cum ipſis agatur iure, ac eorum iniuriæ non manent impunitæ. Vnde

150. Dico tertio. Res in eo videtur ſtatu conſtituta, vt prædictum reſcriptum quoad exceſſum præſatum communiter non obliget: poſſet tamen quandoque in atrocioribus delictis obſeruari, aut in aliis, in quibus vindictæ exemplum, valde proficuum putaretur. *Vt plus terror corrigat, quam pœna conſumat.* Vt idem qui nuper eiſdem ex perſona *Lib. 7. 1.*

151. Dico quarto. Quod ad compensationem in materia honoris ſpectat, non eſt omnimodâ æqualitate tractandum, quia abiectæ Indorum ex infima plebe conditio cùm valde diſparem conſtituat ſtatum, non exigit æqualem ſatisfactionis

ſatisfactionis gradum, & quandoque nullum, quia, vt dictum eſt, de hoc parum, aut nihil curant, dum ſolis agitur verbis, & manus ceſſant. Quia verò inter eos plures ſunt & nobiles, & vrbane educati, ſi graues in eos contumeliæ iactentur, ſua eſt iudicio prudentis Confeſſarij ſatisfactio dubio procul adhibenda. Nullum enim eſt in Morali Theologiâ principium pro hac materia receptum, quod non ipſis faueat. Et ſicut in generalibus regulis non eſt natio aliqua per Doctores excepta, ita neque Indorum, de quibus agimus, vt non ſit opus hic niſi ad communes in hac materia doctrinas lectores remiſſe,

152. Et ſunt quidem qui cenſent pro læſo honore ſine damno alio, nullam reſtitutionem debere: vel ſi damnum aliquod fuerit in corpore, tale tamen quod ſine ſumptibus curari poſſit; vt ſi alapa, ſuſte, vel calce. Quæ eſt ſententia P. Molinae *Tract. 4. Diſput. 46.* quem ſecuti alij: eſt enim iniuria tranſiens, quæ ad ſummum in eo, cui illata eſt, exacerbationem animi relinquit, vnde ſi qua reſulter obligatio, ad placandum erit, quod variis modis fieri poteſt, quando iniuriato id gratum futurum ſperatur, aut de eo ipſi curant. Quæ doctrina pro Indis accommodata videtur, qui verbis, alapis, calcibus & ſuſtibus ſolent frequenter pulſari: ſi tamen de leniendo interno iniuriæ dolore ſic pulſantes cogitent: ſed nihil plerumque minùs: facile enim Indorum placatur animus, & quolibet ſunt beneuolentiæ ſigno contenti, neque in eò gradu iniurias æſtimant, in quo Hispani, puerorum more. Licet autem qui inter eos nobiles & vrbane educati plus eas ponderent, placantur ſanè faciliùs, & ſine petitione veniæ, ſed beneuolâ tractatione. Licet autem Doctores communiter ſententiam contrariam teneant, & obligationem reſtitutionis pro læſo honore propugnent; in ordine tamen ad praxim vix aliquod notabilis momenti videtur eſſe diſcrimen. Cùm enim negantes affirmant neceſſarium eſſe id circa iniuriatum præſtare, quo eius placetur animus, etiam vſque ad veniæ petitionem, id certè rationem ſatisfactionis habet, quocumque titulo obueniatur, & ad quæcumque velit quis virtutem pertinere. Eo eſt quidem iniuriatus ille contentus: atqui ad nihil aliud debet ſatisfactio tendere: habetur ergo quod ſufficit, ſiue quia tantumdem ponitur, ſiue quia deficiente parte aliqua, ab iniuriato ſit relaxatio. Pro quo hæc ſatis. Videat qui voluerit Cardinalem Lugo *Diſput. 15. de iuſtitia num. 53.*

§. III.

Acta ab Indis ſine Proteſtoris aſſeſſentia vt valeant & an in contractibus naturaliter obligentur, firmenturque illi iuramento, cum nonnullis aliis circa ipſum.

153. Prohibita illis ſine aſſeſſentia prædicta contractationes circa radices & mobilia; & ſtante illâ, peculiareſ ſolemnitates ad celebrationis firmitatem indicuntur, pro quibus variæ extant ſchedulæ, de quibus Dom. Solorzanus *Tomo 2. Lib. 1. Cap. 27. num. 65.* & in *Politico Theſauri Indici. Tom. 1.*

tica §. *Otro privilegio.* & in quadam ex *ibidem* adductis ſtatutum extat de Auditoris Regij interuentione; quod tamen ſublâtum per alias, ſicut & ſolemnitas præconiſtorum, niſi cùm de rebus agitur, quæ triginta auri communis pondera excedant. Aliter facta obligationem neque ciuilem neque naturalem inducere, & ita poſſe nullitatem contractûs obici, affirmat citatus Doct. *num. 65. & 69. qui & num. 70.* pro eodem adducit Dom. Felicianum à Vega in *Cap. Ex parte, de foro comper. num. 19.* pro quo & in *Politica §. citato* & etiam §. *T amque el Principe.* Sed Dom. Felicianus de obligatione naturali, & actorum valore aut nullitate nihil dicit: ſicut neque Iuriſconſulti alij in caſus noſtri ſpecie non locuti, ſed generaliùs apud illum: dum aſſertum poſſe Principem ob bonum publicum ita poteſtatem ad contrahendum ſubditis limitare peculiaribus præſcriptis, vt ſi contrarium fecerint, neque ciuilitè obligentur. Quod quidem etiam communis Theologorum ſententia firmat de legibus & contractibus agentium, vt non ſit opus quempiam in ſpeciali compellere.

154. Sed an in hoc caſu, in quo ſumus, ea doctrina conuenienter applicetur, debuiſſet inquiri, & aſſertio pro eo propoſita comprobari. Cùm ſit valde probabilis ſententia affirmans contractus etiamſi per legem prohibeantur, & nulli pronuntientur, obligationem naturalem parere, dum patronæ non redduntur ad contrahendum per illam prorsus inhables, vt in contractu matrimonij clandestini conſtat, vbi receptum eſt Concilium Tridentinum quoad hoc, & in quibusdam aliis, licet ius ſit ad diſtractus coram iudice petitionem. Quod in contractibus pupillorum & minorum ſpecialiùs tradunt multi & grauiffimi Scriptores, quos adducunt & ſequuntur P. Thomas Sancius *Lib. 6. de Matrimonio Diſputat. 6. num. 21.* P. Molina *Diſputat. 230. 231. & 261.* Cardinalis Lugo *Tomo 2. de Iuſtitia Diſput. 22. num. 288.* P. Fragundeſ *Tomo 3. Lib. 1. Diſput. 2. numer. 275.* P. Fagundeſ *de iuſtitia & iure Diſput. 1. Cap. 13. num. 5. & 9.* P. Palaus *Parte 7. Diſput. 1. de iuſtitia commutativa, Puncto 4. §. 4.* P. Onate *Tomo 1. de Contractibus Diſput. 4. num. 42. & 60.* vt obuios alios omittam.

155. Non videntur autem Regia reſcripta Indorum contractus ſine Proteſtorum aſſeſſentia prohibentia obligationem naturalem excludere, inſabilitate ad contrahendum omnimodâ ſtabilitatè: & vbi id non accidit, recognoſcenda videtur. Pro quo facit notanda obſeruatio apud P. Onate *ſuprà Diſputat. 7. num. 65.* vbi tradit irritationem obligationis naturalis ſatis raram eſſe, neque aſſerendam vbi lex expreſſè non reſiſtit contractui. Facit item *L. 5. Tit. 12. Parti. 5.* ibi: *ſi aliquid ſeruo prometiſſe dorro &c. tenudo es naturalmente de complir por ſi lo que promete; por quanto es hombre.* Ex quo validum pro Indis videtur argumentum ſumi poſſe, cùm homines ſint, & inſuper liberi.

156. Dico primò. Difficile oſtendi poteſt Indos ſine Proteſtoris aſſeſſentia contrahentes, ſi ita capaces ſint, vt ſatis percipiant quod agunt, naturaliter non obligari. Id probo: nam ſi aliquod firmum fundamentum pro excludendâ obligatione ſuppedit, maximè ex eo quòd leges

circa hoc late in Regiis reſcriptis contractui reſiſtunt, vt communiter Auctores affirmant: atqui ſatis controuerſum eſt, & idem ſatis dubium; quando leges ita reſiſtant, vt nulla reſultet obligatio, aut reſiſtentia non obſtante, nihilominus oriatur. Et quidem P. Thomas Sancius *Lib. 1. de Matrimonio, Diſput. 7. num. 16.* ex bonis Aucto-ribus hanc regulam vt certam proponit. Si lex reprobet contractum, ipſumque prohibeat ei reſiſtens, neutra oritur obligatio. *L. Non dubium. C. de legibus, ibi: Nullum pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente. L. Cum lex 47. D. de fideiuſſoribus, ibi: cum lex venditionibus occurrere voluerit, fideiuſſor quoque liberatur.* Nulla ergo remanet obligatio: & rationem regulæ eſſe ait, quia licet ex quolibet contractu obligatio naturalis oriatur, ius enim naturæ fidem in contractibus ſeruandam præſcribit; vt lex ob publicum bonum poteſt hanc obligationem impedire: videtur autem id manifeſte eſſe quando contractum ipſum omnino vitiant & caſſant, quod eſt illi prorsus reſiſtere. Sic ille philoſophatur; apud quem tamen regulam prædictam reprobat Menchaca, dicens & probans reſiſtentiam legis non eſſe ſignum ſufficiens ſublata naturalis obligationis: & alij etiam ex Nouioribus regulam eandem minime veram arbitrantur.

157. Et arguere poſſumus ex pluribus legibus reſiſtentibus contractibus pupillorum apud eundem *Diſput. 38. citat. num. 20.* quæ ſunt ſatis perſpicuæ: & tamen ille obligationem naturalem in ipſis cum Auctorum agmine numeroſo defendit, & *num. 36.* ad leges reſpondet; licet reſponſiones aliquæ non adeo exactæ & verſimiles videantur. Licet ergo leges Indicæ contractibus Indorum ſine Protectoris auctoritate reſiſtant, ex eo nequit ſolidum pro excludenda naturali obligatione, ac penitus inconcuſſum fundamentum deriuari. Pro quo & ſtat id quod cum alijs proponit P. Onate *Diſput. 7. citat. num. 63.* vbi ait ita quidem eſſe vt tunc contractus nullus ſit quando ei lex reſiſtit, obligationem omnem excludens: id tamen non ſolitus ius commune facere, niſi quando contractus ipſe ex ſe nullus eſt, quia deſt illi aliquid eſſentiale, vt propter defectum in conſenſu, vel rei, de qua nequeat eſſe contractus; vel ob turpitudinem contrahentis, vt in vi & dolo &c. Atqui in caſu noſtro nihil horum eſſe ſupponitur: non ergo naturali obligationi locus denegatur.

158. Dico ſecundo. Pro Indorum vitandis incommodis parum intereſt quod obligatio naturalis in eorum contractibus extet. Id probo: nam in primis actionem habent ad petendam reſciſſionem contractus, quam dubio procul obtinebunt. Si dicas futuros ſumptus in lite, id nihil officit; maiores enim in repetitione extraiudiciali futuri, & id ſibi debent imprudenter agentes imputare. Deinde, habent pro ſe opinionem valde probabilem de nullitate contractus, qua ſe tueri poſſunt, acſi certa omnino ſententia foret, & Confeſſarios eorum agere partes conuenientiſſimum erit, immo & ferè ſemper neceſſarium, quia aliàs, ocaſio erit eiſdem in ſtatu peccati remanendi, cum valde difficulter obtinendum ab eis ſit vt vel reſtituant, vel à ſe data non repetant,

aut compensatione vtantur: vti autem poſſe eſt etiam probabile, vt cum alijs tenet P. Fagundez *ſupra num. 24.* quotieſcumque id commodè recuperare nequeunt, in quo ſunt læſi, qui contrahere ſine auctoritate alterius prohibentur.

159. Quod ſi Indus rem vendidit, & pretium diſtraxit, neque ex eo locupletior factus eſt, & bona in eo fide proceſſit, ſicut repetere in iudicio poteſt, ſine obligatione reddendi pretium, ita & compensatione vti, ſi rem nequeat obtinere; quia contractus fuit nullus in vtroque foro ſecundum ſatis probabilem opinionem, cum quæ & compensatione licet etiam probabiliter, vt in legato ex teſtamento minus ſolemni, tenent multi, & ex P. Becano *Parte 2. Tractat. 3. Cap. 7. Quæſt. 7. Concluſ. 1.* habet Diana *Parte 5. Tractat. 3. Reſol. 119.* cum hæres ab inteſtato retinet. Et in compensatione pecuniaria pro famâ ex PP. Leſſio & Tannero, & ex Aragonio & Ioanne de la Cruz *Parte 3. Tractat. 5. Reſol. 3.* & cum quis iudicat rem eſſe ſuam, etiam aliter iudicat, & nullus poſſidet, poteſt ſibi adiudicare, donec conſtet non eſſe ſuam, ex S. Angelo Boſſio *Tomo 1. n. 1854.* qui addit ſine violentia id futurum. Cum tamen in caſu noſtro debitum liquidum ſit ex ſententiâ iudicis neceſſario reddendum. Minor etiam, qui id, quod ſoluit, recuperare nequit, poteſt debitum à ſe aliunde, non ſoluere, vt cum alijs tenet P. Thomas Sancius *ſupra num. 34.* cum tamen iuxta ipſum is, qui cum Minore contraxit, non teneatur niſi poſt iudicis ſententiam acceptum reddere.

160. Licet autem debitum actu non ſit, cum tamen ſit debitum in ſpe, locus eſt compensationi, ex P. Tannero *Tomo 3. Diſput. 4. num. 406.* quando tempore præfixo non eſt commodè obtinendum, id affirmante, & Diana id valde commendante, quia quotidianum, *Parte 2. Tract. 16. Reſol. 46.* Quod autem diximus de non facto locupletiore, iuxta communem ſcriptorum doctrinam eſt de reſtitutione loquentium, vt ratione rei acceptæ bonâ fide non teneatur quis, niſi in quantum factus eſt locupletior. Et ſunt qui in caſu noſtro obligationem naturalem tantum agnoſcant, quando Minor factus eſt locupletior, pro quo P. Thomas Sancius *num. 22.* id non admittens: ſed eſt ſane probabile: quia cum valde probabile ſit, abſolutè loquendo, non conſurgere obligationem naturalem, & ſimiliter contrarium, ſententia præfata media eſt, addens aliquid priori, & negans aliquid oppoſitæ.

161. Dico tertio. Indorum contractus circa ea, quæ ipſis ſine Protectoris aſſentiâ prohibentur, communiter loquendo, non firmantur iuramento, quidquid de firmitate huius generis ſit circa alios ſimiliter contrahentes, de quo Doctores varietate ſententiarum quaſtionem agitant, vt videri poteſt apud P. Onate ceteris copioſiorem *Diſput. 11. præſertim Sect. 4.* Quod probo ex eo quod tenet P. Thomas Sancius *ſupra num. 16.* alios pro eodem adducens; ſcilicet ad confirmandos tales contractus requiri in iurantibus pubertatem, nec ſufficere proximos eſſe illi, ob defectum capacitatis ad res huiusmodi quoad conuenientiam & incommoda diſcernendas. Sunt autem illi Indi ſimillimi, communiter loquendo

§. I V.

De Teſtamentis Indorum.

quando, de quo *num. 154.* non ergo iuramento firmantur.

162. Dico quarto. Indi maioris capacitatis Europæis multis exæquandi, ſicut naturaliter obligari poſſunt, vt diximus, ita & iuramento: non enim dubitari poteſt plures eſſe, qui Europæos multos excedant in ætate quatuordecim annorum, quâ pubertas inchoatur. Et cum non agamus de priuilegio aliquo peculiari à Principe conſeſſo Indis, quod pro eiſdem poſſit fauorabiliter extendi, ſed de obligatione ex iure diuino conſurgente; id certè attendendum pro eâ, quod præcipuè conſiderationis eſſe ſolet, mentis integritas in iurantibus, quam Ius præſertim attendit: *Authent. Sacramenta puerum, num. 9. C. Si aduerſus vendit:* & alibi. Cum ergo illa in prædictis ſuppetat, eorum contractus iuramento poterunt roborari.

163. Dico quinto. Iuramenta Indorum circa prædicta ſine alia cauſa, quam quod talium ſunt, poterunt à Prælatiſ relaxare. Negat hoc P. Sancius de pupillis loquens *num. 17.* quia relaxatio talis eſt in præiudicium tertij, reſpectu cuius eſt naturalis obligatio. Sed id tenet, licet obligationem naturalem agnoſcat Ludouicus Lopez *Lib. 2. de Contractibus, Cap. 39. fol. 485. P. Palauſ Tomo 3. Lib. 3. de iuramento, Diſput. 3. Puncto 2. verſ. Sexto, parentes.* P. Vincentius Tancredi *de Religione, Tractat. 4. Lib. 2. Diſput. 17. num. 2.* & alij. Quamuis enim obligationem naturalem videantur inducere, hoc eſt incertum, & eâ non obſtante ſunt reſcindibiles: quod ſatis eſſe videtur vt locus ſit relaxationi. Similiter ergo de Indis dicendum. Et licet ij, de quibus *Aſſerzione præcedenti*, puberibus exequuntur, quorum iuramenta relaxari nequeunt, ex *Authent. citatâ*, ibi: *Inuolabiliter cuſtodiantur:* quod docere omnes affirmat P. Sancius *num. 13.* ita vt duo illa verba diſpenſationem omnem relaxationem, & omnè aliud contrahendi remedium excludant, vt ex omnium etiam mente habet P. Onate *Diſput. 11. num. 140.* Quoad hoc tamen poſſunt impuberibus aſſimilari; tum quia ſunt qui ceſſant contractus Minorum, etiamſi puberes ſint, non firmari iuramento, neque Authenticam de illis agere, quando ſine auctoritate Tutorum contrahunt, ſed quando tum illâ. Tum etiam quia hic iam agitur de priuilegio Indorum, licet non ſpeciali, ſed à iure communi conſeſſo: vnde, quia fauorabile, debet extendi; maxime cum ſumus in negotio religionis ac fidei, pro quâ ſumma militat ratio, vt dictum ſæpius. Quod autem diximus, ad relaxationem ſufficere rationem illam ex iurantium conditione deſumptam, conformè eſt grauium ſcriptorum doctrinæ, qui de impuberibus loquentes affirmant defectum ætatis ſufficere, vt videri poteſt apud P. Sanctum *citato n. 17.*

164. Dico ſexto, tamquam probabile Protectores poſſe iuramenta prædicta Indorum irritare, ſicut de Tutoribus Doctores affirmant apud P. Sanctum *citat. num. 17.* Ludouicus Lopez, P. Palauſ & P. Tancredi nuper adducti. Protectores namque inſtar Tutorum ſunt, & ob eandem rationem Indis assignati, inopiam inquam iudicij ad ſe & ſua moderandum: vnde & vtriſque competit vt acta ab ipſis ſine eorum auctoritate irrita penitus habeantur quoad ciuiles actiones.

Theſauri Indici Tom. I.

165. DE illis Domi. Solorzanus *Tomo 2. Lib. 1. Cap. 27. num. 74. & ſeqq.* & in Politicâ *Lib. 2. Cap. 28. §. El qual, circa finem:* & affirmat in illis non debere ſe Protectoribus intromittere, quia in ordine ad teſtandum habent Indi plenam libertatem: niſi in illis falſitatem aliquam interueniſſe intelligatur. Item, receptum eſſe vt ſine Tabellione, & teſtibus vicinis ac rogatis fieri poſſunt, ſufficereque vt aliquis ab eorum Gubernatoribus designatus illa ſcribat; & duo aut tres teſtes aſſiſtant, ſive vicini ſive femina, ſi opportune occurrerint. Quod ſi poſtea coram competente iudice comprobetur, qui ſibi verum eſſe perſuadeat, eod quod ſpecimen veritatis habeat & ſcriptis conformia deponunt, teſtamentum ritè factum pronuntiat, & executioni mandari iubetur; quidquid litis contra illud fuerit intentatum. Id enim Indorum multa ſimplicitas operatur, & ſcribentium aut teſtium ſæpius copia non reperit. Ex quâ ratione videtur non eſſe neceſſarium vt teſtamentum ſcripto fiat; multoties enim qui ſciat ſcribere deſiderabitur, & Gubernator deſerit, qui ſcientem deſignet. Poterunt ergo tunc Indi vltimam ſuam voluntatem coram iis, qui aduerſus declarare.

166. Sed numquid duo tantum Indi ſufficiant, & eorum dictis, nullo addito adminiculo, iudex deſerri poterit, vt legitimum pronuntiet teſtamentum? Difficile ſane id videtur, neque in eo caſu loquitur Domi. Solorzanus, qui præter teſtes, qui aduerſus ad confeſſionem cum ſcribente, alios requirit ad comprobationem, quibus, ſi eorum dicta ſcriptis conforment, fides adhibetur. Statque inſuper illius doctrina *Cap. eodem, num. 57.* & in Politicâ §. *Lo qual nos da:* quod ſcilicet ſex Indi vnum tantum idoneum efficiant.

167. Dico primo. Duo teſtes ex prædictis fidem facere poſſunt, ſi verosimiliter deponant. Id probari poteſt: nam cum ad pronuntiantium teſtamentum validum id tantum exigatur, vt ex teſtium deſiſitione iudex ſibi perſuadeat illos verum dicere, ſi hoc duorum teſtificatione obtineri poteſt, habetur equidem quoad neceſſarium ſecundum receptam præxim iudicatur. Atqui id duorum teſtificatione haberi poteſt, quia verosimiliter poſſunt deponere, dum ſuſpicio non obuiat falſitatis; quia ex eo quod teſtamentum validum ſit, nihil ipſi commodi reportant, aut eorum proximi, neque ab aliquo inducti compariuntur. Quod firmari poteſt ex eo quod in multis teſtamentis, eod quod priuilegiata ſunt, teſtes duo minime aliàs idonei vt ſufficientes admittuntur, vt duæ feminae in teſtamento inter liberos. Pro quo Diana *Parte 7. Tractat. 6. Reſol. 33.* P. Fragoſus *Tomo 3. Lib. 4. Diſput. 6. §. 2. num. 32.* cum Gloſſa, Baldo, Iulio Claro, & P. Molina: & quamplures alij, quos adducit & ſequitur Angelus Boſſius *Tomo 2. Titulo 9. num. 75. & Titulo 10. num. 7.* In teſtamento ad pias cauſas, pro quo Diana *ſupra, Reſol. 16.* P. Molina

L 3. Diſput.